

ARACI KURUMLAR VE MUHASEBESİ

Yard. Doç. Dr. Necdet SAĞLAM

Anadolu Üniversitesi

İİBF İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Yard. Doç. Dr. Salim ŞENGEL

Anadolu Üniversitesi

Bozüyük MYO. Öğretim Üyesi

ABSTRACT

There is need to financial intermediaries between the institution that want to buy and the seller of securities in capital market. In Turkey the intermediates are banks and other financial intermediates. There must be some rules between investor, securities exporter and financial intermediates. Capital Market Boards of Turkey has been making some regulation on financial intermediates.

Financial intermediates are defined and the function of financial intermediates are described. We examine accounting of financial intermediates in this article.

ÖZET

Sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edenlerle bu menkul kıymetleri alacak kişi ve kurumlar arasında aracılık yapacak kurumlara ihtiyaç vardır. Türkiye’de aracılık hizmetlerini bankalar ve diğer aracı kurumlar tarafından yapılmaktadır. Yatırımcıların korunabilmesi için gerekli olan konuların birisi, aracılar ile yatırımcılar, aracılarla ihracılar ve satıcılar arasındaki ilişkilerin düzenlemelerin yapılması gereğidir. Türkiye’de de bu konuda Sermaye Piyasası Kurulunca çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Bu çalışmada bankalar dışındaki aracı kurumların faaliyet konuları, kuruluşu, kullanacakları defter ve belgeler ile muhasebeleştirme işlemleri üzerinde durulmuştur.

1.GİRİŞ

Günümüzde uygulanmakta olan ekonomik istikrar programı çerçevesinde mevduat faizleri, hazine bonusu ve repo oranları hızla düştüğü gibi Merkez Bankasının açıkladığı kur ve para politikaları dövizin de bir yatırım aracı olmaktan çıkarmıştır. Borsa ise yatırım araçları içinde tasarruf sahiplerinin çok ilgisini çeker hale gelmiştir. Türkiye’de 1999 yılında 450 bin civarında olan yatırımcı sayısı 2000 yılında 1.3 milyona yaklaşmıştır. Binlerce küçük tasarruf sahibi hisse senedi sahibi olmuştur. Tasarruflarını borsada değerlendirmek isteyenler borsada işlem yapılmasına aracılık yapan “aracı kurumlar”ın hizmetlerinden yararlanmaktadırlar.

Sermaye piyasası araçlarının pazarlanması ve diğer sermaye faaliyetlerinin yerine getirilmesi; uzmanlık tecrübe ve başlı başına bir organizasyonu gerektiren işlerdir. Bu bakımdan sermaye piyasası araçlarının satıcıları ile nihai alıcıları olan yatırımcılar arasında yardımcı kurumlara ihtiyaç vardır. Yatırımcıların korunması için de bu

tür kurumlar zorunludur.¹ Sermaye piyasasında alım satım işlemleri ya doğrudan doğruya alıcı ve satıcı arasında gerçekleştirilir ya da alıcı veya satıcı yahut her ikisi alım satımların aracılar aracılığı ile yapılmasını isteyebilir. Sermaye Piyasasında aracılık görevi yapanlar “Aracı Kurumlar”dır.²

Aracılık, sermaye piyasası araçlarının yetkili kuruluşlar tarafından kendi nam ve hesabına, başkası nam ve hesabına, kendi namına başkası hesabına alım satımıdır³. Amerika’daki aracı kurum uygulamasında komisyoncu (brokerage) ve tam hizmet veren aracı kurumlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki tip arasındaki fark komisyoncu sadece alım satım işlemlerine aracılık ederken tam aracı kurumlar kendi hesaplarında da alım satım yapabilmektedir.⁴ Türkiye’deki aracı kurum tipi tam hizmet veren aracı kurum tipidir.

Sermaye Piyasası Kanununa göre “Sermaye Piyasası Kurumları olarak “aracı kurumlar”, “yatırım fonlar”, “yatırım ortaklıkları” ve “faaliyet göstermesine izin verilen diğer kurumlar” olarak gösterilmiştir.

Ancak aracılık faaliyeti SPK’dan yetki belgesi almış anonim şirket olarak kurulmuş aracı kuruluşlar ve bankalarca yürütülür. Sermaye piyasasında aracılık faaliyetleri, halka arz ve alım-satıma aracılıktan oluşur.

Halka arza aracılık, “en iyi gayret aracılığı” veya “aracılık yüklenimi” şeklinde yapılabilir.

---

¹ T. Gregory Morton, Financial Intermediaries An Introduction, Houghton Mifflin Company, Boston 1976,s.2. Ünal, Kürşat Oğuz, Aracı Kurumlar, Ankara, 1997, Yaklaşım Yayınları, s.68

² Sarıkamış,C. ve diğerleri, Sermaye Piyasaları ve Aracı Kurumlar,Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No:526, s.5

³ Sermaye Piyasası Kanunu 30-31. madde,

⁴ Michael von Waldhausen, Handbuch des amerikanischen Stockbrokergeschäfts, Fritz Knapp Verlag. 1963,s.16. Serdar ÇITAK, Amerika Birleşik Devletleri Finans Sistemi İçinde Aracı Kurumlar, SPK, Yayın No: 121, Tisimat Basım sanayi 1998, s.1.

Bu çalışmada aracı kurumlar hakkında genel bilgi verildikten sonra aracılık faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ele alınmıştır.

2. FAALİYET KONULARI

Aracı kuruluşlar, aşağıda sayılan alanlarda aracılık faaliyetinde bulunabilirler. Ancak her bir faaliyet için Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki belgesi almak zorundadırlar. Aracı kurumlar⁵;

- Sermaye piyasası araçlarının ihracına veya halka arz yoluyla satışına,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının alım satımına
- Menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdüyle alım satımı,
- Yatırım danışmanlığı,
- Portföy yöneticiliği, yapar.

3.KURULUŞ VE FAALİYETE GEÇME

3.1 Kuruluş Şartları

Aracı kurumlar kurulabilmesi için Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almak gereklidir. SPK'dan izin alabilmek için;

- a) Anonim ortaklık şeklinde kurulmaları,
- b) Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması,
- c) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması,
- d)Ödenmiş sermayelerinin asgari 500 milyar TL. olması ve sermayenin %50'sinin IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.'nde hazine bonusu veya devlet tahvili şeklinde bloke edilmiş olması⁶,
- e)Esas sözleşmelerinin Kanun hükümlerine ve SPK düzenlemelerin uygun olması,
- f)Kurucularının müflis olmadığına veya yüz kızartıcı bir suçtan dolayı hükümlülüklerinin bulunmadığına tespit edilmiş olması, gerekir.

---

⁵ SPK Seri:V, No 19 sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği,

⁶ Seri:V, No: 26 sayılı Tebliğ ile değişik (d) bendi

3.2 Kuruluş İşlemleri

Kurucular, kuruluş şartlarına uygun olarak hazırlayacakları esas sözleşme ve müflis olmadıklarını veya yüz kızartıcı bir suçtan dolayı hükümlülüklerinin bulunmadığını kanıtlayan belgeler ile sermaye piyasası Kurulu'na başvururlar. Bu başvuruda SPK'ca gerekli görülmesi halinde ek bilgi ve belgeler istenebilir.

SPK'ca başvurunun uygun görülmesi halinde, kuruluş işlemlerinin Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde tamamlanması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvurulur. Aracı kuruluşlar, faaliyete geçmek için Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almaları gerekir. Bunun için tercih ettikleri faaliyet konularını açıklayıcı bilgiler ile öngörülen şart ve nitelikleri yerine getirdiklerini belgeleyen evrakı, faaliyet konusuna ilişkin potansiyel iş hacmini gösteren bir etüdü, yönetici ve diğer ihtisas elini tanıtıcı bilgileri, teşkilat şemalarını, iş akışı ve iç kontrol sistemine ilişkin prosedürü, personelin görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen esasları, muhasebe hesap planı ile işlemlerde kullanacakları belgelerin örneklerini, yerleşim planını, teknik donanım ve organizasyonu tanıtıcı bilgileri ve SPK'ca istenebilecek diğer belgeleri ekleyerek bir dilekçe ile Sermaye Piyasası Kurulu'na başvururlar. Ayrıca yukarıda sayılanların yanında esas sözleşmelerini, ortaklarını tanıtıcı bilgileri ve başvuru tarihinden en çok 7 gün öncesinin tarihini taşıyan mizanlarını dilekçe ekinde verirler.

SPK'ca verilen bu izin, sadece aracı kurumun kuruluş işlemleriyle sınırlı olup, faaliyet. geçiş başvurusu SPK'ca ayrıca değerlendirilir.

3.3 Faaliyet İzni Alınması

Aracı kurumların kuruluş için, izin almalarını takiben en geç 6 ay içinde, SPK'ya faaliyet izni almak üzere başvurmaları zorunludur. Ayrıca, aracı kurumlar, faaliyet izni alabilecek nitelikte olduklarını, SPK'ca kendilerine bildirildiği tarihi izleyen en geç 1 ay içinde ve

yetki belgesinin kendilerine verilmesinden önce nakit veya her an nakde çevrilebilir, en az 1 yıl vadeli Devlet tahvili yahut kayıtsız ve şartsız ödeme taahhüdünü içeren süresiz banka teminat mektubu şeklindeki aracılık teminatını, SPK adına, T.C. Merkez Bankası'na yatırmak zorundadırlar.

Aracı kurumların asgari teminat miktarı “alım satım aracılığı” faaliyeti için⁷ öngörülen asgari öz sermayenin % 0,55 ine; “halka arza aracılık” faaliyeti içinde asgari özsermayenin % 0,74 üne tekabül eden tutarıdır.⁸

Yetki belgelerinin, verildikleri tarihi izleyen 15 gün içinde ilgili ticaret siciline tescil ettirilmesi gerekir. Tescil, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi ile ülke çapında günlük olarak yayımlanan en az iki gazetede ilan ettirilir. Aracı kurumların faaliyete geçebilmek için öngörülen genel ve özel şartlar şöyle sıralanabilir;

a)Genel Şartlar

Aracı kuruluşların aracılık faaliyetine geçmelerinde aşağıdaki genel şartlar aranır.

- a)Öngörülen asgari sermaye tutarlarının tam olarak ve nakden ödenmiş olmak,
- b)Kuruluş şartlarını kaybetmemiş olmak,
- c)Ortaklarının, yönetici ve ihtisas personeli ile denetçilerinin yüz kızartıcı ve vergi kaçakçılığı vb. bir suçtan dolayı hüküm giymemiş olmaları,
- d)Yönetim Kurulu üyelerinden yandan bir fazlasının yüksek öğrenim kurumlarından mezun olmaları zorunludur.
- g)Aracı kuruluş olarak faaliyet gösterecek işletmede, faaliyet konularına uygun sağlıklı bir yönetim, SPK'ca yapılan düzenlemelere uygun muhasebe kayıt, bilgi ve belge sistemi ile düzenli iş akışı ve

---

⁷ Seri:V, No:34 sayılı Aracı Kurumların Sermayelerine ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Tebliğin 7nci maddesinin birinci fıkrası.

⁸ Seri:V, No:35 sayılı Tebliğ ile değişik ikinci fıkra

haberleşmeyi sağlayacak yeterli bir organizasyonun kurulmuş, teknik donanımının sağlanmış ve kurum uhdesinde bulunacak nakit ve kıymetli evrak ile diğer bütün varlıkların asgari yangın ve hırsızlık risklere karşı sigorta ettirilerek bu konuda gerekli diğer güvenlik önlemlerinin alınmış bulunması zorunludur.

b)Özel Şartlar

Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz;

-Halka Arza Aracılık Faaliyetine İlişkin Özel Şartlar

Bünyelerinde, “halka arza aracılık işlemlerini” yürütebilecek, yüksek öğrenim görmüş, sermaye piyasası, işletme, finansman ve mali analiz konularında en az 3 yıllık mesleki tecrübesi bulunan ve münhasıran bu görev için istihdam edilmiş yeterli sayıda uzman personelinden oluşan bir kadro ile halka arza aracılık ve araştırma faaliyetlerini sürdüreceği düzeyde yeterli mekan, teknik donanım ve organizasyonu sağlamış bulunmaları gerekir.

- Alım-Satım Aracılık Faaliyetine İlişkin Özel Şartlar

Sermaye piyasası araçları ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlayabilecek, bu faaliyetlere elverişli mekan, teknik donanım ile yeterli sayıda ve nitelikte yönetici ve ihtisas personeli ile diğer personelin sağlanmış bulunması gerekir.

-Diğer Faaliyetler İçin Gerekli Asgari Ödenmiş Sermaye

Asgari sermaye miktarları 1997 yılından başlamak üzere her yıl bir önceki yıl için tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme katsayısı oranında artırılır ve ilgili yılın Haziran ayının sonuna kadar ödenmesi gerekir.⁹

⁹ Seri:V, No:26 sayılı tebliğ ile eklenmiş 2 nci fıkra

-Menkul Kıymetlerin Geri Alma veya Satma Taahhüdüyle Alım Satımı Faaliyetine İlişkin Özel Şartlar

Menkul kıymetlerin geri alma veya satma taahhüdü ile alım satımı hizmetini sunacak aracı kuruluşlarda halka arza aracılığa ilişkin özel şartlar aranır. Diğer taraftan, SPK'dan yetki belgesi alan aracı kuruluşlardan borsada işlem yapacak olanlar, ilgili Borsa'dan Borsa Üyelik Belgesi almak zorundadırlar.

4. Aracı Kurumların ve Bankaların Merkez Dışı Örgütleri

Aracı kurumların merkez dışı örgütleri şubeleri, acentaları ve irtibat büroların- dan oluşur. Alım satım aracılığı yetki belgesi almış aracı kurumlar, mevzuatın gereklerini yerine getirerek şube ve irtibat bürosu açılması veya acentalık tesisine ilişkin yönetim kurulu kararı ve ilgili belgelerle SPK' na başvururlar. Başvururlar 30 işgünü içinde SPK tarafından sonuçlandırılır. SPK tarafından başvuru olumlu karşılandığı takdirde aracı kurumun başvuruda bulunduğu şube, acenta ya da irtibat bürosu ilgili mevzuat çerçevesinde faaliyete geçebilir.¹⁰

SPK'dan faaliyet izin almış bankalar ise, merkez birimleri dışında, yetkili oldukları faaliyet konulan kapsamında olmak kaydıyla diğer şubeleri nezdinde veya şubelerinden ayrı olarak bünyelerinde oluşturacakları alt birimler için SPK' ya bildirimde bulunurlar. Ancak, bankaların bu birimleri ile merkez birimleri arasında sürekli iletişimi, bilgi ve belge akışı ile bir işletme bütünlüğünü sağlayacak organizasyonu, kayıt ve belge düzenini kurmaları, söz konusu alt birimler için yeterli mekan ve teknik donanım ile yeterli sayıda ve nitelikte personeli sağlamaları, yönetici ve ihtisas personelinin¹¹ mevzuatla belirlenen şartlara sahip olmaları zorunludur.

¹⁰ Seri: V, No: 30 sayılı Tebliğ ile değişik 3 üncü fıkra

¹¹ Bu Tebliğ'in 8 inci maddesinin (c) bendi

5. ARACI KURULUŞLAR TARAFINDAN TUTULACAK DEFTER VE BELGELER VE HESAP PLANI

5.1 Tutulacak Defter ve Belgeler

Aracı kuruluşlar, aracılık faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıt ve işlemlerine dayanak oluşturmak üzere, ilgili Tebliğ'de¹² açıklanan form ve belgeleri eksiksiz olarak düzenlemek, saklamak ve menkul kıymet işlemleri ile ilgili muhasebe kayıtlarını bir gün içinde yasal defterlerine işlemek zorundadırlar. Aracı kurumların aşağıdaki belgelerin düzenlenmesi zorunludur:

- a) Alındı Belgesi,
- b) Ödendi Belgesi,
- c) Hesap Ekstresi,
- d) Müşteri Menkul Kıymet Hareket Listesi,
- e) Müşteri Menkul Kıymet Dökümü,
- f) İşlem Sonuç Formu,
- g) Menkul Kıymet Giriş Fişi,
- h) Menkul Kıymet Çıkış Fişi,
- ı) Menkul Kıymet Bordrosu,
- j) Müşteri Emri Formu,
- k) Seans Takip Formu,
- l) İşlem Dağıtım Listesi (Menkul Kıymet ve Müşteri İtibariyle),
- m) Emir Takip Formu
- n) Kredili Menkul Kıymet İşlemleri İzleme Formu,
- o) Açığa Satış İşlemleri İzleme Formu,
- p) Ödünç Alınan Menkul Kıymetleri İzleme Formu,

---

¹² Aracılık Faaliyetinde Belge Ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ, Seri V. No:6, 31.1.1992 tarih ve 21128 sayılı Resmi Gazete1.3.1995 tarih ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de, "Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ'in Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve Bu Tebliğ'e Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Tebliğ" Seri: V, No: 20 ve 8.10.1998 tarih ve 23487 sayılı Resmi Gazete'de "Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ" Seri:V, No:39 yayımlanmıştır

5.2 Hesap Planı

Bankalar dışındaki aracı kuruluşlar, şubelerinde yürüttükleri aracılık faaliyeti ile ilgili muhasebe kayıtlarını merkezlerinde veya şubelerinde tutarlar ve muhasebe hesaplarının işleyişinde, Seri: XI, No: (7) Kurul tebliğinde düzenlenen Aracı Kurum Hesap Planı'nı esas alırlar.

Aracı kurumlara ait hesap planı 8 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin I-IV arası bilanço hesaplarına, V grubu sonuç hesaplarına VI grubu geçici hesaplara, VII grubu menkul kıymet nazım hesaplarına ve VIII grubu diğer nazım hesaplara ayrılmıştır.

Bilanço hesaplarında,
100-199 Dönen varlıklar
200-299 Duran varlıklar
300-399 Kısa vadeli borçlar
400-479 Uzun vadeli borçlar ve
480-499 Özsermaye hesaplarına ayrılmıştır.

Sonuç hesaplarında,
500-549 Esas faaliyetle ilgili sonuç hesapları

---

¹³ Aracı kuruluşların aracılık faaliyetleri dolayısıyla aldıkları mektup, yazı, telgraf, cetvel, senet gibi vesikalar ile yazdıkları mektup, yazı ve telgrafların kopyalarını ve sözleşmeleri, taahhüt, kefalet ve diğer teminat senetleri ve mahkeme ilanları gibi belgeleri düzenli ve tasnif edilmiş bir biçimde saklamaları zorunludur. Müşteri emirlerine ilişkin "Müşteri Emri Formları" düzenleme tarihinden sonra gelen takvim yılı sonuna kadar saklanır, bunlardan ihtilafı olanların bu süre ile kayıtlı olmaksızın ihtilaf sonuçlanıncaya kadar elde tutulması zorunludur.

Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile değişik 5'inci fıkra Aracı kuruluşlar "Hesap Ekstresi", "Müşteri Menkul Kıymet Hareket Listesi" ve "Müşteri Menkul Kıymet Hareket Dökümü"nü, aylık dönemler itibariyle ilgili dönemi izleyen yedi gün içinde müşterilerin adreslerine göndermek zorundadırlar. İlgili dönem içinde herhangi bir işlem yapmayan müşterilere yukarıda yer alan belgeler gönderilmeyebilir.

- 550-559 Diğer faaliyetlerden gelir ve karlar
560-564 Diğer faaliyetlerden gider ve zararlar
565-569 Finansman giderleri
570-579 Olağanüstü gelir ve karlar
580-589 Olağanüstü gelirler ve karlar hesaplarına ayrılmıştır.

Hesap planında menkul kıymetin bulunduğu yere, menkul kıymetin türüne ve menkul kıymetin ait olduğu kuruma ait alt bölümlendirmeler yapılmaktadır. Yardımcı defterlerde yer alacak tali hesaplar, aracı kurumun ihtiyacına göre, desimal sistem kullanılarak ve gerektiğinde daha alt hesaplar açılarak tutulabilir. Ancak bu durumda ana hesabın Aracı Kurum Hesap Planında öngörülen içeriğini değiştirecek şekilde alt hesaplar açılmamalıdır.

6. MENKUL KIYMET ALIM SATIM İŞLEMLERİ

6.1 Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi

Müşterilerden yazılı emir alındığında¹⁴ “Müşteri Emri Formu”ndan en az iki örnek düzenlenir ve formun imzalı bir örneği müşteriye verilir. Müşterilerden seanstan önce veya seans sırasında telefon ve benzeri iletişim araçlarıyla ya da sözlü olarak da emir alınabilir. Bu emirlerde ispat yükü aracı kuruluşa aittir. Ancak, müşteri mutabakatını içermeyen aracı kuruluş kayıtları tek taraflı delil oluşturamaz. Aracı kuruluşlar bu tür emirleri seans takip formuna kaydetmeden önce, müşteri imzası aranmaksızın yazılı hale dönüştürürler. Alınan tüm emirlere numaratorle veya bilgisayarla müteselsil bir numara verilir.

Seans öncesinde alınan tüm müşteri emirleri, öncelik sırasına göre aracı kuruluşun merkez bürosunda düzenlenen “Seans Takip Formu”na kaydedilir. Borsa’da seans sürerken alınan emirler de aracı kurumun merkez bürosunda tutulan aynı “Seans Takip Formu”na kaldığı sıra numarası izleyen numaralar verilerek seans esnasında

---

¹⁴ İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yönetmeliği’nin 29’uncu maddesi.

yazılır. Bu şekilde kaydedilen müşteri emirleri, yerine getirilmek üzere borsa temsilcilerine bildirilir.

Aracı kuruluşun kendi nam ve hesabına yapacağı alım ve satımların da aracı kuruluşun merkezinde düzenlenen “Seans Takip Formu”na kaydedilmesi zorunludur.

Şubede ayrı bir muhasebe tutuluyorsa şubeler, müşterileri için merkezden ayrı bir seans takip formu düzenler ve müşterilerinden aldıkları emirleri merkeze topluca iletirler. Bu emirler, merkezde tutulan seans takip formuna şube adına kaydedilir.

Şube muhasebesi merkezde tutuluyorsa, gelen müşteri emirleri şube seans takip formuna kaydedilir ve sırasına göre bu emirler merkeze aktarılır. Merkez, şubeden gelen emirleri kendi düzenlediği seans takip formuna müşteriler itibariyle kaydeder.

6.2 Alındı ve Ödendi Belgeleri

Müşterilerden tahsilat yapıldığında “Alındı Belgesi”, müşterilere ödeme yapıldığında “Ödendi Belgesi” düzenlenir. Alındı ve Ödendi Belgelerinde yapılan tahsilatın veya ödemenin türü belirtilir, müteselsil sıra numarası izleyen bu belgelerin en az iki örnek olarak düzenlenmesi ve imzalı bir örneğinin müşteriye verilmesi gerekir.

6.3 İşlem Sonuç Formu

Yapılan alım satımların, verilen hizmetlerin ve bunlar için alınan paraların mahiyetini göstermek üzere müteselsil numaralı “İşlem Sonuç Formu” düzenlenir. En az iki örnek olarak düzenlenen İşlem Sonuç Formunun bir örneği müşteriye verilir; diğer örneği ise, ilgili işlemin muhasebeleştirilmesine dayanak teşkil etmek üzere saklanır. Vergi Usul Kanunu hükümleri çerçevesinde düzenlenen faturalarda aynı bilgilerin bulunması halinde; İşlem Sonuç Formu düzenlenmeyebilir.

6.4 Menkul Kıymet Giriş ve Çıkış Fişleri

Müşterilere veya aracı kuruluşlara ait menkul kıymetlerin aracı kuruluş menkul kıymet kasasına fiilen giriş ve çıkışlarında, “Menkul Kıymet Giriş” veya “Menkul Kıymet Çıkış” fişi düzenlenir.

Müşterilerden menkul kıymet alınması veya onlara menkul kıymet teslim edilmesi halinde, “Menkul Kıymet Giriş” veya “Menkul Kıymet Bordrosu” düzenlenir ve Menkul Kıymet Giriş veya Menkul Kıymet Çıkış Fişine eklenerek her iki belgenin imzalı bir örneği müşterilere verilir.

Aracı kuruluşun merkez ve merkez dışı örgütlerinin birbirleri arasındaki menkul kıymet sevklerinde de Menkul Kıymet Bordrosu kullanılır.

6.5 Kesinleşen İşlemlerin Hak Sahiplerine Dağıtılması Sırasında Düzenlenecek Belgeler

Borsa tarafından düzenlenen Günlük İşlem Defteri uyarınca gerçekleştirdiği saptanan işlemler, mevzuat hükümlerine uygun olarak “İşlem Dağıtım Listeleri”ne kaydedilerek hak sahiplerine dağıtılır. Bu listeler, ilgili muhasebe işlemlerinin dayanağını teşkil eder.

7. HİSSE SENEDİ İŞLEMLERİ

7.1 Hisse senedi alış işlemleri

Hisse senedi alış işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir;

- a) Müşteriden alınan emirle alışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, müşteri hesaplarına borç kaydedilir.

_____ / _____	
120 Müşteriler Hs.	xx
150 Takas Merkezi Hesabı	xx
_____ / _____	

Aracı kurumun kendi portföyü için yapılan alışlarda “Takas Merkezi Hesabı” ve “Hisse Senetleri Hesabı” işletilir.¹⁵

_____ / _____		
110 Hisse Senetleri Hs.	xx	
150 Takas Merkezi Hesabı		xx
_____ / _____		

Müşteriden para tahsil edildiğinde ise şu kayıt yapılır.

_____ / _____		
100 Kasa Hs	xx	
120 Müşteriler Hs.		xx
_____ / _____		

b) Alışı yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında öncelikle “Emanet Hisse Senetleri- Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabına” na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

_____ / _____		
800 Emanet Hisse Senetlerinden		
Takas Merkezi Hs.	xx	
... Hisse Senedi		
850 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hs		xx
..... Müşteri		
..... Hisse Senedi		
_____ / _____		

c) Müşteriye hisse senedi teslim edildiğinde düzenlenen menkul kıymet çıkış fişlerinden hareketle, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç; “Emanet Hisse Senetleri Hesabı”na çıkış yerleri bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

¹⁵ (Seri: V, No:20 sayılı Tebliğ ile değişik “a ve b” bendleri)

---

850 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hs xx

..... Müşteri

..... Hisse Senedi

800 Emanet Hisse Senetlerinden

Takas Merkezi Hs. xx

... Hisse Senedi

7.2 Hisse Senedi Satış İşlemleri

Hisse senedinin satış işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

- a) Müşteriden hisse senedi teslim alındığında düzenlenen Menkul Kıymet Giriş Fişlerinden hareketle “Emanet Hisse Senetleri Hesabı”na buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir¹⁶

---

800 Emanet Hisse Senetlerinden

Takas Merkezi Hs. xx

... Hisse Senedi

850 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hs xx

..... Müşteri

..... Hisse Senedi

- b) Satış işlemlerinde gerçekleşen satışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

---

150 Takas Merkezi Hesabı xx

120 Müşteriler Hs. xx

---

¹⁶ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile değişik “b ve c” bendleri)

Burada 120 Müşteriler hesabı cari hesap şeklinde çalışır ve müşteriye ödeme yapıldığında şu kayıt yapılır.

120 Müşteriler Hs.	xx	
100 Kasa Hs		xx

Aracı kuruluşun kendi portföyünden yapılan satışlarda, muhasebe kayıtlarının “sürekli envanter yöntemi”ne göre yapılması ve hisse senetlerinin birim maliyetinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenmesi zorunludur. Buna göre, aracı kuruluşun kendi portföyünden satış yapıldığında, satışların parasal tutarı “Takas Merkezi Hesabına”na borç, “Yurtiçi Satışlar-Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı”na alacak; satılan hisse senetlerinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenen maliyet tutarı ise “Yurtiçi Satışların Maliyeti Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı”na borç, “Hisse Senedi Hesabı”na alacak kaydedilir.

150 Takas Merkezi Hesabı	xx	
500 Yurtiçi Brüt Satışları Hs		xx
.....Hisse Senetleri		
520 Yurtiçi Satışların Maliyeti	xx	
Hisse Senetleri		
..... Hisse Senedi		
110 Hisse Senetleri Hs.		xx
..... Hisse Senedi		

- c) Satışı yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle alacak, “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç kaydedilir.

850 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hs xx

..... Müşteri

..... Hisse Senedi

800 Emanet Hisse Senetlerinden

Takas Merkezi Hs.

xx

... Hisse Senedi

7.3 Borsa Dışı Hisse Senedi Alım Satım İşlemleri

Borsa mevzuatı çerçevesinde Borsa dışında gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinde, aracı kuruluşun “Hisse Senetleri” “Yurtiçi Satışlar” ve “Yurtiçi Satışların Maliyeti” hesapları ile bu hesapların ilgili alt hesapları kullanılır.¹⁷

Bu şekilde gerçekleştirilen alış ve satışlarda işlem sonuç formu ile menkul kıymet ve nakit hareketlerinde düzenlenmesi gereken belgeler düzenlenir

7.4 Rüşhan Hakkı Kullanımı ve Bedelsiz Hisse Senetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluş tarafından müşterilere ait emanetteki hisse senetleri için rüşhan haklarının kullanılması durumunda müşteri hesapları borçlandırılır.

120 Müşteriler Hs.

xx

150 Takas Merkezi Hesabı

xx

Rüşhan haklarının kullanılmasını takiben geçici ilmühaber veya hisse senedi alınması durumuna göre, “Emanet Hisse Senetleri” veya “Emanet Hisse Senetleri Geçici İlmühaberleri” hesabına buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle borç; “Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar” (“Emanetteki Geçici İlmühaberlerden

¹⁷ Seri:V, No: 20 sayılı Tebliğ ile değişik 1’inci fıkra

Alacaklılar”) hesabına müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle alacak kaydedilir.

_____ / _____
800 Emanet Hisse Senetleri xx
Veya 801 Emanet Hisse Senetleri Geçici İlmühaberleri
850 Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar xx
Veya 851 Emanet. Geçici İlmühaberlerden Alacaklılar Hs

Sermaye arttırımı nedeniyle bedelsiz hisse senedi alınması halinde de aynı nazım hesapları kullanılır ve kayıt yukarıdaki gibi yapılır.

7.5 Hisse Senetlerinin Temettü Gelirleri

Aracı kuruluş, gerek kendi portföyünde bulunan hisse senetleri için ve müşterilere ait olan, müşterileri için yapacağı temettü (kar payı) tahsilatını, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izler. Bu amaçla aracı kuruluşa ve müşterilere ait hisse senetleri için, temettü farkları dikkate alınmaksızın hesap edilen temettü tutarı kadar “Emanet Hisse Senetleri Temettüleri Hesabı”na buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, “Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya portföy bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

_____ / _____
802 Emanet Hisse Senetleri Temettüleri Hs xx
Takas Merkezi Hs.
852emanet Hisse Senetleri Temettülerinden Alacaklılar Hs xx
..... Müşteri

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan hisse senetlerine ilişkin olarak tahakkuk eden temettü gelirleri, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün “Temettü Gelirleri Hesabı”na alacak, “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na borç kaydedilir.

/	
133 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı	xx
534 Temettü Gelirleri	xx
/	

Temettünün ihraççı şirketten tahsil edilmesi durumunda; temettü farklarına bakılmaksızın müşteri hesaplarına ve “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na alacak, tahsil edilen tutar kadar “Kasa Hesabı”na borç ve aradaki fark kadar da “Temettü Farkı Hesabı”na borç kaydedilir.

/	
100 Kasa Hs	xx
134 Temettü Farkları Hesabı	xx
133 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hs	xx
120 Müşteriler	xx
/	

Temettü tahsilatının yapılması halinde, birinci fıkra hükmünce açılmış olan nazım hesaplar da ters kayıtlı kapatılır.

/	
852 Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden Alacaklılar Hs	xx
..... Müşteri	
802 Emanet Hisse Senetleri Temettüleri	xx
Takas Merkezi Hs.	
/	

7.6 Temettü Farkları

Aracı kuruluşlar müşteri hesaplarını temettü farklarını göz önünde tutmaksızın izlerler. Bu farklar, hisse senedinin müşterilere verilmesi veya onlardan alınması durumunda müşteri hesaplarına yansıtılır.

Müşterilerin emanete vermiş oldukları hisse senetleri eksik temettü içeriyorsa, eksik tutar müşteri hesabına borç “Temettü Farkı Hesabı”na alacak kaydedilir.

120 Müşteriler Hs.	XX	
134 Temettü Farkları Hesabı		XX

Müşterilere eksik temettü içeren hisse senedi teslim edildiğinde, “Temettü Farkı Hesabı”na borç, müşteri hesabına alacak kaydı yapılarak temettü farkı müşteriye ödenir.

134 Temettü Farkları Hesabı	XX	
120 Müşteriler Hs.		XX

Hisse senedi satın alınması ve takas merkezi'nin eksik temettü içeren hisse senedi teslim etmesi halinde, temettü farkı toplamı “Takas Merkezi Hesabı”na borç, “Temettü Farkı Hesabı”na alacak kaydedilir.

150 Takas Merkezi Hesabı	XX	
134 Temettü Farkları Hesabı		XX

Takas Merkezi'ne hisse senedi teslim ederken eksik temettü içeren hisse senetlerinin verilmesi halinde “Temettü Farkı Hesabı”na borç, “Takas Merkezi Hesabı”na alacak kaydedilir.

134 Temettü Farkları Hesabı	XX	
150 Takas Merkezi Hesabı		XX

8. BORÇLANMAYA AİT MENKUL KIYMETLER

8.1 Alım - Satım İşlemleri

Borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlerin alım ve satım işlemlerinin Borsa'da gerçekleştirilmesi halinde, muhasebe kayıtları hisse senetlerinde olduğu gibi menkul kıymet türünün adını taşıyan ilgili hesaplar kullanılarak yapılır.

İhale suretiyle satın alınan ancak teslim alınamayan Hazine Bono'su, Devlet Tahvili veya diğer kamu menkul kıymetlerinin miktar

ve fiyatını gösteren bir makbuzun T.C. Merkez Bankası tarafından aracı kuruluşa verilmesi halinde, bu menkul kıymetler nominal bedel ile “Emanet Hazine Bonosu Makbuzları” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzları”) ve “Emanet Hazine Bonosu Makbuzlarından Alacaklılar” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzlarından Alacaklılar”) hesaplarında izlenir.

833 Emanet Hazine Bonosu Makbuzları xx

Veya 831 Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzları

883 Emanet Hazine Bonosu Makbuzlarından Alacaklılar xx

Veya 881 Emanet Devlet Tahvilleri Makbuz. Alacaklılar

8.2 Anapara, Faiz, Kupon ve Gelir Payları

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan menkul kıymetleri için ve müşterilere ait olan müşterileri için yapacağı faiz, kupon, temettü ve gelir payları tahsilatı, ihraççı şirketlerin dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izlenir. Bu amaçla, aracı kuruluşa ve müşterilere ait menkul kıymetler için hesaplanan faiz kupon, temettü ve gelir payları kadar “Emanet Faiz, Kupon ve Gelir Payları Hesabı”na buldukları yer bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Faiz Kupon ve Gelir Paylarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya portföy bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

840 Emanet Faiz, Kupon Ve Gelir Payları Hesabı xx

890 Emanet Faiz Kupon Ve Gelir Paylarından Alacaklılar Hs.bı xx

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlere ilişkin olarak tahakkuk eden faiz, kupon, temettü ve gelir payları, ihraççı şirketin dağıtımına başladığı ilk gün ilgili gelir hesaplarına alacak, “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na borç kaydedilir. Bu menkul kıymetlerin

anaparaları muaccel hale geldiğinde ilgili menkul kıymet hesabına alacak kaydı yapılır.

_____/_____
133 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı xx
536 Faiz Gelirleri Hs. xx

Faiz, kupon, temettü ve gelir paylarının tahsil edilmesi durumunda, kasa hesabına borç, müşteri hesapları ile “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na alacak kaydedilir.

_____/_____
100 Kasa Hs. xx
133 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon,
Gelir Payları Hesabı xx

Bu tahsilatların yapılması ile birlikte, birinci fıkra hükmünce açılmış olan nazım hesaplar, ters kayıtla kapatılır.

_____/_____
890 Emanet Faiz Kupon Ve Gelir Paylarından Alacaklılar Hesabı xx
840 Emanet Faiz, Kupon Ve Gelir Payları Hesabı xx

9. KREDİLİ MENKUL KIYMET VE AÇIĞA SATIŞ İŞLEMLERİ

9.1 Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi¹⁸

Aracı kuruluşlar, kredili menkul kıymet alımı ve açığa satış işlemlerinde bulunmaları halinde ilgili belge ve kayıt düzenine uyarlar.

Kredili menkul kıymet alımı ve açığa satışı ilişkin emirlerde, işlemin kredili alım veya açığa satış olduğu açıkça belirtilmelidir. Aracı kuruluşların, işlem günü sonu itibarıyla gerekli formları düzenlemeleri zorunludur.

¹⁸(Seri:V, No: 20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

9.2 Kredili Menkul Kıymet İşlemleri

Kredili menkul kıymet işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir¹⁹;

a) Kredili menkul kıymet işlemine ilişkin özkaynağı müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Kredili Müşterilerin Nakit Özkaynakları Hesabı”na alacak kaydedilir.

100 Kasa Hesabı	/		xx
121 Kredi Hesabı			xx
Kredili Müşterilerin Nakit Özkaynakları Hesabı			

Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç, “Kredi Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

807 Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları	/		xx
-Saklama Merkezi			
veya Merkez Kasası Hesabı”na ²⁰			
857 Kredi Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından			
Alacaklılar Hesabı			xx

b) Kredili menkul kıymet alımlarının parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Kredi Hesabı-Kredili Müşteriler Hesabı”na ilgili müşteri bazında borç, “Takas Merkezi Hesabı”na alacak kaydedilir.

¹⁹ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

²⁰ Menkul kıymetin bulunduğu yeri gösterir.

121 Kredi Hesabı	xx
Kredili Müşteriler Hesabı	
150 Takas Merkezi Hesabı	xx

c) Kredili menkul kıymet alımlarının nominal tutarları, “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle borç, “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar” hesabına müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

805 Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri	xx
-Takas Merkezi Hesabı	
855 Kredili Müşterilerin Emanet	xx
-Hisse Senetlerinden Alacaklılar	

9.3 Açığa Satış ve Menkul Kıymetlerin Ödünç Alınması İşlemleri

Açığa satış ve menkul kıymetlerin ödünç alınması işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²¹;

a) Açığa satış işlemlerine ilişkin özkaynağın müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde, alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Nakit Özkaynakları Hesabı”na müşteriler bazında alacak kaydedilir.

100 Kasa Hs.	xx
121 Kredi Hesabı	xx
-Açığa Satış Müşterileri Nakit Özkaynakları Hesabı	

²¹ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynakları- Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç, “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

<hr/>	
811 Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynakları	xx
- Saklama Merkezi	
Veya Merkez Kasası Hesabı	
861 Açığa Satış Müşterileri Menkul	xx
-Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar	
<hr/>	

b) Açığa satışların parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak “Takas Merkezi Hesabı”na borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Hesabı”na ilgili müşteri bazında alacak kaydedilir.

<hr/>	
150 Takas Merkezi Hesabı	xx
121 Kredi Hesabı	xx
-Açığa satış müşterileri hesabı	
<hr/>	

c) Açığa satılan hisse senetlerinin nominal tutarları, “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı”na hisse senetleri itibariyle alacak, “Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı”na müşteri bazında, menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir

<hr/>	
809 Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı	xx
800 Emanet Hisse Senetleri	xx
-Takas Merkezi Hesabı	
<hr/>	

Açığa satılan menkul kıymetlerin nominal tutarları daha sonra “Ödünç Alınan, Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na ödünç alınan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak,

“Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

800 Emanet Hisse Senetleri	xx
-Takas Merkezi	
Veya Merkez Kasası Hesabı	
809 Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı	xx
-Takas Merkezi Hesabı	

d) Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında nakit teminat verilmesi halinde, teminat tutarları “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Teminatlar Hesabı”na ödünç veren kişi veya kuruluş bazında borç, “Kasa Hesabı”na alacak kaydedilir.

122 Ödünç Alınan Menkul Kıymetler	xx
İçin Verilen Teminatlar Hesabı	
100 Kasa	xx

Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı verilmesi halinde, verilen menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatları Hesabı”na ödünç veren kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı”na teminat hisse senedini veren müşteriler veya Şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

813 Ödünç Alınan Menkul Kıymetler	
İçin Verilen Menkul Kıy. Teminatları	xx
863 Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen	
Menkul Kıy. Teminatlar Alacaklılar	xx

9.4 Menkul Kıymetlerin Ödünç Verilmesi İşlemleri

Menkul kıymetlerin ödünç verilmesi işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²²:

- a) Aracı kuruluşların müşteri emanetlerinden veya şirket portföyünden ödünç verdiği menkul kıymetlerin nominal tutarları “Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı”na ödünç verilen kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

815 Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı	xx	
Emanet Menkul Kıymetler (ilgili hesap adı)		xx
Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı		

“Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na ödünç veren müşteriler veya şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya şirket portföyü bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar	xx	
815 Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı		xx

- b) Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında nakit teminat alınması halinde alınan parasal tutarlar “Kasa Hesabı”na borç, “Ödünç

²² (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Teminatlar Hesabı”na ilgili kişi veya kuruluş bazında alacak kaydedilir.

100 Kasa Hesabı	xx
322 Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Teminatlar Hesabı	xx

Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı alınması halinde, alınan menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları “Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı”na ödünç alan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, “Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı”na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

817 Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı	xx
867 Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatları-Saklama Merkezi	xx

10. REPO İŞLEMLERİ

10.1 Kendi Namına Başkaları Hesabına Repo İşlemleri

Aracı kuruluşların Borsa’da kendi namına başkaları hesabına yaptıkları repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²³:

a) Repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi Hesabı” na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Repo işlemlerinin nominal tutarları nazım hesaplardan “Emanet Menku Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, “Emanet Menkul

²³ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menku kıymet, itibariyle alacak kaydedilir.

_____ / _____		
120 Müşteriler Hs.	xx	
150 Takas Merkezi Hs.		xx
_____ / _____		
Emanet Menkul Kıymetler(ilgili hesap)	xx	
-Takas Merkezi Hesabı		
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı(ilgili hesap)		xx
_____ / _____		
b) Repo işleminin vade tarihinde ödenen parasal tutarlar “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Repo işleminin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymet itibariyle borç kaydedilir.		
_____ / _____		
150 Takas Merkezi Hs.	xx	
120 Müşteriler Hs.		xx
_____ / _____		
_____ / _____		
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı	xx	
Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı		xx
_____ / _____		

10.2 Kendi Nam ve Hesabına Yaptıkları Repo İşlemleri

Aracı kuruluşların kendi nam ve hesabına yaptıkları repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²⁴:

Aracı kuruluşların yaptıkları repo işlemlerinin parasal tutarı ilgili müşteri hesaplarına borç, “Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak kaydedilir. Daha sonra repo yapılan menkul kıymetlerin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre

²⁴ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

belirlenen maliyet tutarları “Yurtiçi Satışların Maliyeti - İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, “Menkul Kıymetler- İlgili Menkul Kıymetler Hesabı”na alacak kaydedilir.

120 Müşteriler Hs.	xx
500Yurtiçi Satışlar	xx
-İlgili Menkul Kıymet Hesabı	

a) Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar	xx
-Şirket Portföyü Hesabı	
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı	xx

b) Repo işleminin vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar, “Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na repo işlemlerin vadeleri itibariyle borç, “Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak kaydedilir.

931 Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı	xx
981 Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı	xx

c) Repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Menkul Kıymetler İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

Menkul Kıymetler İlgili Menkul Kıymet Hesabı	xx
120 Müşteriler Hs.	xx

d) Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar

Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

_____/_____
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı(İlgili hesap) xx
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı(İlgili hesap) xx
-Şirket Portföyü Hesabı
_____/_____

e) Repo işlemlerinin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak, “Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç kaydedilir.

_____/_____
981Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı xx
931Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı xx
_____/_____

10.3 Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

10.3.1 Kendi Namına Başkaları Hesabına Gerçekleştirilen Ters Repo İşlemleri

Aracı kuruluşların Borsa’da kendi namına başkaları hesabına gerçekleştirdikleri ters repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²⁵.

a) Ters repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

²⁵ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

150Takas Merkezi Hesabı	xx	
120 Müşteri Hesabı		xx

Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı	xx	
Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı		xx
-Takas Merkezi Hesabı		

b) Ters repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

120 Müşteri Hesabı	xx	
150Takas Merkezi Hesabı		xx
Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı	xx	
-Takas Merkezi Hesabı		
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı		xx

10.3.2 Kendi Nam ve Hesabına Gerçekleştirilen Ters Repo İşlemleri

Aracı kuruluşların kendi nam ve hesaplarına yaptıkları ters repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir²⁶:

- a) Aracı kuruluşların yaptıkları ters repo işlemlerinin parasal tutarları “Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

²⁶ (Seri:V, No:20 sayılı Tebliğ ile eklenmiş madde)

/	
Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı	xx
120 Müşteriler Hesabı	xx

b) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacak Hesabı”na müşteriler bazında ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar - Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

/	
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacak Hesabı (ilgili hesap)	xx
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar	xx
- Şirket Portföyü Hesabı	

c) Ters repo işlemleriyle vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar “Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç, “Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak kaydedilir.

/	
932 Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı	xx
982 Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı	xx

d) Ters repo işleminin vadesinde alınan parasal tutarlar “Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesaplarına borç kaydedilir. Daha sonra ters repo yapılan menkul kıymetlerin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenen maliyet tutarları “Yurtiçi Satışların Maliyeti-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na borç, “Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak kaydedilir.

/	
120 Müşteriler Hesabı	xx
500 Yurtiçi Satışlar	xx
-İlgili Menkul Kıymet Hesabı	

/	
520 Yurtiçi Satışların Maliyeti	xx
-İlgili Menkul Kıymet Hesabı	
Menkul Kıymetler	xx
-İlgili Menkul Kıymet Hesabı	

e) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı”na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

/	
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar	xx
-Şirket Portföyü Hesabı	
Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı	xx

f) Ters repo işlemlerinin vadesinde alınan parasal tutarlar “Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak, “Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı”na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle borç kaydedilir.

/	
982 Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı	xx
932 Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı	xx

11. MALİ TABLOLAR

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi anonim ortaklıklar (Kayıtlı veya Esas Sermeye Sistemine tabi olmalarına, ödenmiş veya çıkarılmış sermayelerine veya Borsa'da işlem görüp görmediklerine bakılmaksızın tüm anonim ortaklıklar), aracı kurumlar yıllık bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür. Bununla beraber, ilk altı aylık ara dönemleri için ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür.

Aracı kurumlar yıllık bilanço ve gelir tablolarının yanı sıra ek mali tablolar (fon akım, nakit akım, satışların maliyeti ve kar dağıtım tabloları) da düzenlemek zorundadır.

Diğer taraftan aracı kurumlar, SPK tarafından istenen Sermaye Yeterliliği Tabanı Hesaplama Tablosu Likidite Yükümlükleri Hesaplama Tablosu gibi tablolarda düzenlemektedir. Bu tablolar bu çalışmada ele alınmamıştır.

12- SONUÇ

Ülkelerin kalkınması ile sermaye piyasalarının gelişmesi arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Ekonomik ve sosyal gelişmenin en önemli göstergelerinden bir tanesi borsalardır. Ekonomik gelişmeye paralel olarak yatırım araçlarını da çoğaltmaktadır ve sermayenin tabana yayılması suretiyle hisse senetleri sahiplerinin sayısı da artmaktadır. Bu bağlamda yatırım araçlarına işlerlik kazandıracak finansal kurumlara gereksinim vardır. Sermaye piyasasında menkul kıymet alım satım işleri aracı kurumları vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu nedenle aracılık faaliyetinde bulunan aracı kurumların işleyişinin ve mali yapısının bilinmesinde yarar vardır.

Aracı kurumların kuruluşu, işleyişi ve muhasebesi SPK tarafından yayınlanan tebliğ ve yönetmeliklerle belirlenmektedir. Bu tebliğlerde muhasebeleştirme işlemleri de açıklanmış ancak uygulayıcılar için bazı güçlükler mevcuttur. Bu nedenle, bu çalışmada aracı kurumlarda gerçekleşen menkul kıymet alım ve satım işlemleri, repo işlemleri ve diğer işlemlerin muhasebeleştirilmesi geniş olarak ele alınmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ÇITAK Serdar, **Amerika Birleşik Devletleri Finans Sistemi İçinde Aracı Kurumlar**, SPK, Yayın No: 121, Tisimat Basım sanayi 1998

JOHNSON Hazel J., **Financial Institution and Markets**, McGraw-Hill Inc.1993

KOLB Robert W., **Financial Institution and Markets**, Kolb Publishing Company, Miami-1991.

KIDWELL Davit., PETERSON Richard L., BLACKWELL David W., **Financial Institution and Markets and Money**, The Dryden Press, USA 1997.

MORTON T. Gregory, **Financial Intermediaries An Introduction**, Houghton Mifflin Company, Boston 1976

SEVİL Güven, **Finansal Kurumlar**, AÜ. Yayın No: 796, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 406, Eskişehir 1996.

SARIKAMIŞ Cevat ve diğerleri, **Sermaye Piyasaları ve Aracı Kurumlar**, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No:526, Eskişehir.

SPK Seri:V, No 19 sayılı Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği,

SPK, Aracılık Faaliyetinde Belge Ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ, Seri V. No:6, 31.1.1992 tarih ve 21128 sayılı Resmi Gazete1.3.1995 tarih ve 22217 sayılı Resmi Gazete.

SPK, “Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ’in Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve Bu Tebliğ’e Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Tebliğ” Seri: V, No: 20 ve 8.10.1998 tarih ve 23487 sayılı Resmi Gazete.

SPK, “Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ” Seri:V, No:39

SPK Mevzuatı ve Diğer İlgili Tebliğler

ÜNAL Oğuz Kürşat , **Aracı Kurumlar**, Ankara, 1997, Yaklaşım Yayınları, s.68

WALDHAUSEN Michael von, Handbuch des amerikanischen Stockbrokergeschäfts, Fritz Knapp Verlag. 1963.